

وزارت آموزش و پرورش

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

شیوه‌نامه

برنامه ویژه مدرسه

(راهکار ۵-۵ سند تحول، بند ۲-۱۳ برنامه درسی ملی
و مصوبه جلسه ۹۲۶ مورخ ۹۴/۱۲/۱۰ شورای عالی آموزش و پرورش)

باسمه تعالی

مقدمه: به منظور عملیاتی سازی راهکار ۵-۵ سند تحول بنیادین و بند ۲-۱۳ برنامه درسی ملی و مصوبه جلسه شماره ۹۲۶ مورخ ۹۴/۱۲/۱۰ شورای عالی آموزش و پرورش و در راستای سیاست کاهش تمرکز، شیوه نامه اجرایی «**برنامه ویژه مدرسه**» به شرح زیر ابلاغ می‌گردد. این برنامه بر اساس رویکرد فرهنگی تربیتی و با تاکید بر آموزش‌های مهارت محور و بسط گستره فعالیت‌های پرورشی در سطح مدارس ابتدایی، متوسطه، فنی و حرفه ای و کاردانش به اجرا در می‌آید.

۱- تعریف:

برنامه ویژه مدرسه، برنامه‌ای است که با اعتماد به صلاحیت و توان مدرسه، مجوز برنامه‌ریزی درسی، اجرا و ارزش‌یابی حجم معینی از زمان رسمی آموزش را به مدرسه واگذار می‌کند.

۲- اهداف برنامه ویژه مدرسه:

- ۱-۲- پاسخگویی به نیازهای منطقه‌ای و محلی ناشی از تفاوت‌های محیط زندگی (شهری، روستایی، عشایری، فرهنگی، جغرافیایی، ...)، جنسیتی و فردی دانش‌آموزان
- ۲-۲- تنوع بخشی به محیط‌های یادگیری با بهره‌گیری از امکانات و فضاهای آموزشی داخل و خارج از کلاس و مدرسه و ایجاد فضایی شاداب، پر نشاط و لذت بخش برای دانش‌آموزان
- ۳-۲- ارتقای جایگاه مدرسه در اذهان عمومی به عنوان محور توسعه محله و شاخص بالندگی آن: محله برای مدرسه، مدرسه برای محله (مدرسه در افق چشم انداز ۱۴۰۴، سند تحول بنیادین)

۳- اختیارات مدرسه

- ۱-۳- برنامه‌ریزی برای برنامه ویژه مدرسه (از جمله انتخاب موضوع، عنوان، هدف، محتوا و سرفصل‌های هر برنامه و چگونگی اجرا و ارزشیابی) از مسئولیت‌ها و اختیارات داخلی مدرسه است که توسط شورای مدرسه و با هدایت و مسئولیت مدیر مدرسه انجام می‌شود.
- ۲-۳- مدرسه می‌تواند در چارچوب اصول و موازین ابلاغی برنامه ویژه مدرسه، از تمام ظرفیتهای درون و بیرون از مدرسه برای تحقق اهداف مورد نظر و اجرای فعالیت

۴- زمینه ها و موضوعات برنامه ویژه مدرسه

۴-۱- مدارس در خصوص انتخاب موضوعات و محتوای برنامه‌های ویژه مدرسه دارای اختیار هستند و می‌توانند در زمینه هر یک از ساحت‌های شش‌گانه تعلیم و تربیت (اعتقادی، عبادی و اخلاقی، اجتماعی و سیاسی، زیستی و بدنی، زیبایی‌شناختی و هنری، اقتصادی و حرفه‌ای، علمی و فناورانه) حول موضوعات مناسب تاریخی، علمی، اعتقادی، اجتماعی، یا معرفی حرفه‌ها، هنرها، جغرافیا، آیین و رسوم، نیازها و شرایط اقلیمی و جغرافیایی مدرسه دست به انتخاب بزنند.

۴-۲- یکی از مهم‌ترین زمینه‌های برنامه ویژه مدرسه، آموزش مهارت است. از جمله این مهارت‌های مفید، مهارت تأمین معاش حلال است. به‌گونه‌ای که دانش‌آموزان بتوانند در هنگام خروج از نظام تعلیم و تربیت رسمی، توانایی تأمین زندگی خود و اداره خانواده را داشته باشند. در این راستا توانمندسازی دانش‌آموزان با آموزش مهارت‌های حرفه‌ای متناسب با شرایط محلی و مهارت‌های عمومی اشتغال و کارآفرینی موضوعات مناسبی برای کار به شمار می‌آیند.

۴-۳- فعالیت‌های میدانی مانند مشاهده طبیعت، بازدید از موزه‌ها، نمایشگاه‌ها، مراکز علمی، صنعتی، تولیدی، هنری، فرهنگی، کانون‌های تربیتی محله، اماکن مذهبی (مسجد، مصلی، زیارتگاه، دارالقرآن، یادمان دفاع مقدس)، اماکن باستانی، نهادها و مؤسسات اجتماعی و شرکت در فعالیت گروه‌ها و انجمن‌های علمی، در صورتی که به عنوان یک موقعیت یادگیری رشد دهنده طراحی شده باشند، به عنوان برنامه ویژه مدرسه در نظر گرفته می‌شوند، «اما برنامه ویژه مدرسه شامل فعالیت‌های فوق برنامه‌ای مانند اردوهای تفریحی، سیاحتی و زیارتی نمی‌شود».

۴-۴- کلاسهای کمک آموزشی و کمک درسی، ترمیمی یا تقویتی دروس هفتگی، حل تمرین، رفع اشکال، آموزش زبان خارجی، آمادگی برای امتحانات نهایی و المپیادهای علمی، کنکور و مشابه آن به هیچ وجه به عنوان زمینه‌های مجاز برنامه ویژه مدرسه محسوب نمی‌شوند.

۵- چگونگی تخصیص زمان

مدرسه مجاز است جلساتی از برنامه ویژه مدرسه را در ساعات فوق برنامه، بعداز ظهر ها، روز های پنج شنبه و جمعه برگزار کند. در عین حال در طول ساعات هفتگی آموزش رسمی مدرسه، جلسات مربوط به برنامه ویژه مدرسه به میزان ۲ ساعت در هفته (به طور شناور و سیال و با سهم گرفتن از ساعات تمامی دروس در طول سال) برنامه ریزی و اجرا می شود. با توجه به تنوع برنامه های قابل اجرا و تفاوت زمان مورد نیاز هر برنامه، مدرسه می تواند نسبت به تجمیع ساعات چند هفته با یکدیگر و ارائه یک جای آن ها، اقدام نماید. در مجموع مدارس موظف هستند در طول یک سال حدود ۶۰ ساعت از زمان آموزش را به برنامه ویژه مدرسه اختصاص دهند.

چگونگی اختصاص زمان برای ارائه برنامه در ساعات کلاسی و غیر کلاسی از اختیارات مدرسه است و باید به گونه ای باشد که بهترین شرایط را برای اجرای موفق برنامه فراهم سازد.

۵-۱- هر مدرسه باید در آغاز سال تحصیلی، تقویم برنامه ویژه مدرسه خود (شامل: عنوان، خلاصه موضوع، زمان ارائه و ارائه کننده) را به دانش آموزان، اولیاء و اداره آموزش و پرورش ارائه کند.

۵-۲- با توجه به کاهش حدود دو هفته ای زمان آموزش در طول سال، مدیریت مدرسه و معلمان برای متناسب سازی زمان آموزش هر درس، می توانند اقدامات زیر را انجام دهند.

۱-۲-۵- با طراحی آموزشی دقیق و به کارگیری رسانه های آموزشی پرشمار (مانند فیلم های آموزشی، گرافیک اطلاع رسانی، انیمیشن، قطعات صوتی و تصویری و بکارگیری روش کلاس معکوس) ضمن افزایش بازدهی آموزشی، به ارتقای کیفیت یادگیری کمک کنند.

۶- نقش و مسئولیت های مدیریت و معلمان مدرسه

مدیریت مدرسه (مدیر، معاون پرورشی، سایر معاونان) مسئولیت برنامه ریزی، سازماندهی، هماهنگی اجرا، نظارت، کنترل و ارزشیابی برنامه ویژه مدرسه را بر عهده دارد و با فعال کردن شورای مدرسه نسبت به امور زیر اهتمام می ورزد:

۱-۶- فعال سازی معلمان و شورای مدرسه به عنوان رکن اصلی اجرای برنامه، تهیه تقویم سالانه برنامه ویژه مدرسه و ارائه برنامه و گزارش کار خود به اداره آموزش و پرورش،

۲-۶- آموزش معلمان و آگاهی بخشی و ظرفیت سازی برای جلب مشارکت والدین، جامعه محلی، خیرین و سایر حامیان مدرسه به منظور بروز توانمندی ها، امکانات بالقوه و خلاقیت های نهفته آنان در خصوص برنامه ویژه مدرسه

۳-۶- رعایت سیاست های مصوب نظام در عرصه های فرهنگی و توجه به ارزشهای دینی، انقلابی و اخلاقی و دارای مقبولیت عامه در انتخاب موضوعات برنامه ویژه مدرسه. (پرهیز از انتخاب برنامه

که ممکن است به لحاظ موضوع، محتوا، نحوه ارائه و یا ارائه‌کننده حساسیت‌برانگیز، حاشیه‌ساز و مشکل‌آفرین باشند.

۴-۶- در دوره ابتدایی معلم کلاس، مسئول مدیریت، ساماندهی و اجرای برنامه ویژه مدرسه برای کلاس خود است و در این راستا از ظرفیت درون و بیرون از مدرسه استفاده می‌نماید. در دوره متوسطه، فنی و حرفه‌ای و کاردانش، همه معلمان و معاون پرورشی مدرسه (مربیان تربیتی، مشاوران و...) مسئولیت دارند سهم و نقش خود را در اجرای طرح (به عنوان طراح، ارائه‌کننده، یا همکار ارائه) بشناسند و ایفا نمایند.

۵-۶- مدرسه می‌تواند علاوه بر منابع انسانی درونی یعنی مربیان و مشاوران مدرسه، با دعوت از سایر نیروهای داوطلب موجود در منطقه از جمله اولیاء، متخصصان، صاحب‌نظران و فارغ‌التحصیلان توانمند و علاقمند به مدرسه و افراد و مؤسسات واجد شرایط بیرون از آموزش و پرورش، بخش‌هایی از برنامه ویژه مدرسه را اجرا نماید. تشخیص صلاحیت‌های عمومی، اخلاقی و نیز احراز صلاحیت‌های تخصصی مجریان و ارائه‌کنندگان بیرونی بر عهده حراست است.

۷- ارزشیابی عملکرد دانش‌آموزان

۱-۷- اعتماد به دانش‌آموز، معلم و مدرسه مبنای هر نوع ارزش‌یابی در برنامه ویژه مدرسه است و بر این اساس، تصمیم‌گیری درباره نحوه ارزشیابی کاملاً بر عهده مدرسه است.

۲-۷- به لحاظ اصولی، انتظار می‌رود در پایان هر برنامه آموزشی، فرصتی به دانش‌آموزان داده شود تا آن‌چه را که کسب کرده‌اند، ارائه نمایند. این امر مناسب‌ترین روش ارزشیابی است و موجب تقویت خودباوری در ایشان می‌شود. این نوع ارزشیابی با نگاه خودارزشیابی، ارزشیابی در خدمت یادگیری و ارزشیابی به منزله یادگیری،

۸- نظارت و ارزشیابی مدرسه

- ۸-۱- نظارت و ارزشیابی داخلی مدرسه دربارهٔ چگونگی اجرای برنامه ویژهٔ مدرسه، بر عهدهٔ انجمن اولیا و مربیان مدرسه است و در این راستا از تلاش‌های انجام شده و تلاشگران تقدیر به عمل می‌آید.
- ۸-۲- گزارش کار مدرسه در زمینهٔ برنامهٔ ویژهٔ مدرسه، پس از اجرای هر برنامه یا در پایان سال، توسط مدیر مدرسه تنظیم و به ادارهٔ آموزش و پرورش منطقه ارسال می‌گردد. مناطق آموزش و پرورش وظیفهٔ نظارت مستمر بر کار مدارس جهت ارائهٔ راهنمایی‌های لازم و کسب اطمینان از اجرای مناسب برنامه را بر عهده دارند.
- ۸-۳- نظارت، ارزشیابی عملکرد، پایش، تشویق و تقدیر از مدیران و شوراهای مدارس، بر اساس کیفیت گزارش ارائه شده مدرسه، توسط اداره کل آموزش و پرورش استان و در قالب هایی مانند برنامه تدبیر (مدارس ابتدایی) و برنامه تعالی مدیریت مدرسه (مدارس متوسطه) و طرح های مشابه از سطح منطقه تا سطح ملی انجام می‌شود..
- ۸-۴- نظارت بر مدارس باید به ایجاد فرصتی برای همکاری بین مدارس و به اشتراک گذاشتن تجارب برنامه ویژهٔ مدرسه و نیز اشاعه ایده‌ها و تجربیات در سطح محلی، منطقه‌ای و ملی منجر شود.
- ۸-۵- نظارت و ارزشیابی مدارس باید به گونه‌ای انجام شود که موجب تقویت خوداظهاری واقعی مدرسه و عدم گرایش مدارس به ارائه گزارش‌های نمایشی، تشریفاتی و متظاهرانه گردد.
- ۸-۶- ارزشیابی عملکرد مدرسه باید موجب تقویت نگاه خود ارزشیابی در مدرسه شود، به گونه‌ای که مدرسه بتواند از آن به عنوان موقعیتی برای سنجش کیفیت آنچه انجام داده و چگونگی بهبود عملکردش